

УДК 821.161.2-09

МЕМУАРНИЙ ТВІР ВАЛЕНТИНИ НАСТІНОЇ «НА ВІДСТАНІ СЕРЦЯ» В КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТА ЛІТЕРАТУРНИХ ТРАДИЦІЙ

Гуменюк В. І.

*Таврійська академія Кримського федерального університету імені В. І. Вернадського,
м. Сімферополь
E-mail: ukrlit_tnu@mail.ru*

У статті розглядається мемуарна оповідь кримської журналістки Валентини Настіної. Твір має переважно біографічний, отже документальний характер, але ці риси аж ніяк не перекреслюють його естетичної привабливості. Це перша, а при тім досить вдала спроба авторки в галузі художньої прози, а запропонована стаття – перший літературознавчий відгук на неї.

У творі на прикладі буття родини авторки подається доволі широка панорама суспільно-політичних, зокрема воєнних подій на Волині середини й другої половини ХХ століття. На цьому лаконічно, але виразно змальованому тлі чіткіше окреслюється історія народження героїні, пізнання нею природного й соціального довкілля та усвідомлення себе як самоцінної особистості.

Ключові слова: мемуарно-біографічна проза, соціокультурний та літературний контекст, образ оповідача, способи нарації, художня образність.

ВСТУП

Особливий, міфологічно обарвлений світ дитинства оживає в багатьох творах світової літератури, зокрема й української. Можемо тут принагідно згадати такі славнозвісні шедеври, як «Федько-халамидник», «Бабусин подарунок» та інші оповідання Володимира Винниченка, зібрані зокрема у його збірці «Намисто» [1], кіноповість «Зачарована Десна» Олександра Довженка [2], повісті Михайла Стельмаха «Щедрий вечір» і «Гуси-лебеді летять» [3], першу книгу тетралогії Уласа Самчука «Волинь» – «Куди тече річка» [4]... Згадані твори, як зізналася мені в розмові відома кримська журналістка Валентина Настіна, певною мірою спонукали і її взятися за перо власне вже не так журналістського, як саме письменницького штибу. Спогади дитинства, пізнання світу, поступове усвідомлення себе учасницею його різних сфер – родини, роду, кола друзів, школи, села, країни... – все це у творі «На відстані серця» окреслюється авторкою з тонким відчуттям розмаїтих нюансів чіткої образної конкретики, з неабиякою емоційною насиченістю й ліричною проникливістю. Усі ми родом з дитинства – ця широко відома, може вже якоюсь мірою і банальна фраза усе ж має глибинний та непроминальний сенс, позаяк саме дитячі враження суттєво формують особистість, закладають основи духовного світу, а відтак живуть у підсвідомості та в пам'яті людини протягом усього життя. Саме в такому широкому соціокультурному й художньому контексті доречно розглядати оригінальний літературний твір В. Настіної. **Завдання** цієї статті – дещо детальніше проаналізувати досить вдалу відповідну спробу авторки та чіткіше вписати її у згаданий контекст. Оскільки аналізований твір ще не опублікований, а автор оцієї

публікації є його літературним редактором та одним з перших читачів, відтак першим поціновувачем, то цілком очевидна наукова новизна матеріалу.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Хоч на першому плані, що цілком природно в подібній мемуарній нарації, стоїть суб'єктивне Я оповідача, все ж воно тут невіддільне від відтворення зовнішніх реалій та майже повсякчас перебуває з ними в особливій гармонії. Прикметно, що перший розділ має назву «Росте тополя край дороги» і оповідь починається власне не з якихось суто особистісних акцентів, а з опису плетива широких шляхів та вужчих путівців і стежок, що пролягають біля рідного села авторки з промовисто-мальовничою назвою Берестовець, розташованого за півтора десятка кілометрів від райцентру Костопіль на Рівненщині. Свосвідним епіцентром означеного довкілля, навіть можна сказати, особливим героєм оповіді постає віковічна тополя, що височіє на пагорбі край дороги неподалік будинку, де проходить дитинство оповідачки («Аби охопити стовбур руками, ставало четверо чоловік», а гостру верхівку було видно з дальніх далей). Ця тополя, яку місцеві мешканці називали «наша гордість», в контексті оповіді стає не просто символом рідного краю, а й набуває сакрального значення, закоріненого в прадавні міфологічно-фольклорні уявлення.

Про віковічні традиції, які продовжують жити в сільському побуті волинян, свідчить чимало сторінок твору В. Настіної, тих зокрема, де йдеться про мистецтво народної вишивки, мережання, килимарства, про пісні, про ігри й обряди, про відзначення релігійних свят. Цікаві, наприклад, оповіді про колядування й щедрування, про вертепні дійства, які влаштовуються на різдвяні й новорічні свята. В цих описах проглядаються й привертають увагу не лише особливі місцеві прикмети, а й зворушливі паралелі з перипетіями долі мешканців Берестовця, зокрема й оповідачки. Характерні з цього погляду рядки, в яких ідеться про свято Купала: «У цей день не купалися, щоб русалки, старша з яких – Мара або Марена, сестра-ворогиня язичницького божества земних плодів Купала, – не затягнула у вир. Дівчата плели вінки і кидали їх у воду. Як попливе – вийдеш заміж за приїжджого хлопця, а потоне там, де кинули – наречений твій тут, у своєму селі. Я також кілька разів експериментувала з віночками, аби перевірити, чи підтвердяться, як виросту, ці стародавні звичаї та прикмети. Мій поплив, незважаючи на те, що в середині літа течія в річці зазвичай тихоплинна, що, певно, пов'язано зі зменшенням у спеку рівня води в руслі. Таку долю, мабуть, начаклювали собі всі дівчата з мого класу. Жодна з них не вийшла заміж за місцевого хлопця. І роз'їхалися ми в різні краї і навіть країни».

Відтак вельми органічно вплітається авторське я не лише в географічно-просторову, але і в часову, історичну ретроспективу й перспективу. Це увиразнює зокрема другий розділ – «У вирі двох світових воєн». Тут ідеться про драматичні, часто трагічні події, які довелося пережити рідним оповідачки ще до її народження. Лаконічно та виразно передані родинні перекази – суттєві документальні штрихи

картини тих тяжких злигоднів і поневірянь, які випали на долю всього нашого народу.

Хвилюючі сторінки оповіді присвячені історії знайомства й одруження батьків авторки, зрештою історії про її власну появу на світ та поступове усвідомлення себе як його невід'ємної, хоч і самоцінної частки. Авторка з тонкою спостережливістю, з бентежним замилюванням, яке не може лишити байдужим читача, оповідає про суголосне становленню її свідомості, весняне пробудження природи, про розмаїті барви й відтінки, а також духмяні пахощі садів, лугів, ланів, гаїв... Численні мальовничі пейзажі подаються в мерехтливій динаміці, пройняті зворушливим ліризмом: «Хвиля квітіння білопінною повинню затоплює село. Цвітуть вишні, яблуні, сливи... Однак тендітні квіти живуть недовго... Пелюстки зненацька відриваються від суцвіття і, кружляючи, поволі опускаються додолу. А налетить сильний порив вітру – враз здмухне силу-силенну пелюсток, безладно розкидаючи їх навсібіч. У білій завірюсі цвіту земля довкола встеляється чарівним килимом...» Не менш цікаві оповіді про принади літа, про допомогу батькам на городі, про збирання грибів та ягід, про всілякі домашні варення, соління й маринади, про забави на річці, вражають також чудові осінні й зимові пейзажі (скажімо, описи віхол та заметілей). Будівництво нової хати, народження сестрички, перший похід у школу й навчальні будні – усі ці та інші начебто буденні реалії подаються як віхи становлення особистості, як чарівні миттєвості загадкового плину буття.

Село Берестовець, як і немало інших поліських сіл, пов'язане не лише з традиційною хліборобською працею (можна принагідно згадати ще особливо яскраво змальовані авторкою збирання лісових чорниць та процес вирощування й обробки льону). Адже тут доволі широко розробляється добування так званих корисних копалин. На Житомирщині, наприклад, – це граніти і навіть самоцвіти. Чимало пізнавальних, а водночас і художньо впливових сторінок оповіді присвячено промислового освоєнню базальту, в якому брав професійну участь тато оповідачки, працюючи підрильником, виконуючи небезпечні вибухові роботи.

Рідний дім, хатне господарство, подвір'я, город, сад, криниця, луг, річка, поле, ліс, школа, базальтовий кар'єр... – усі ці та інші сфери сільського життя укладаються авторкою в принадну барвисту мозаїку. Притому внутрішні радості й тривоги, сумніви й вагання головної героїні подаються здебільшого досить пунктирно. Скажімо, про дитячий переполох, від якого вдалося щасливо звільнитися за допомогою народної цілительки, просто згадується. Цей момент оповіді доречно було б драматизувати. Можна тільки уявити, які страхіття уявлялися дитині, перш ніж їх вдалося розвіяти. Якби вдалося примножити сув'язь психологічних подробиць, ще більш виразними виявилися б і постаті рідних та близьких оповідачки. Та найголовніше, що авторка щиро захоплюється розмаїтими принадами чаруючого довкілля і вмє захопити ними читача.

ВИСНОВКИ

Отже, у творі на прикладі буття родини авторки подається доволі широка панорама суспільно-політичних, зокрема воєнних подій на Волині середини й другої половини ХХ століття. На цьому лаконічно, але виразно змальованому тлі

чіткіше окреслюється історія народження героїні, пізнання нею природного й соціального довкілля та усвідомлення себе як самоцінної особистості. Розмаїття мальовничих описів переважно пейзажного характеру, зворушливі деталі сільського побуту, промовисті портретні характеристики рідних та близьких оповідачки, повчальні етнографічні екскурси, вміння піднести образну конкретику до символічних вимірів, чітка нарративна послідовність у поєднанні з мозаїчністю композиції й невимушеністю викладу – все це свідчить про художню привабливість аналізованого твору.

Список літератури

1. Винниченко В. Намисто : оповідання / Володимир Винниченко. – К. : Веселка, 1989. – 380 с.
2. Довженко О. Зачарована Десна. Оповідання. Щоденник (1941–1956) / Олександр Довженко. – К. : Дніпро, 2001. – 512 с.
3. Стельмах М. Щедрий вечір / Михайло Стельмах. – К. : Дніпро, 1967. – 144 с.
4. Улас Самчук // Слово : збірник 12 / Література. Мистецтво. Критика. Мемуари. Документи. – Вудсток, 1990. – 230 с. / Об'єднання українських письменників «Слово».

МЕМУАРНОЕ ПРОИЗВЕДЕНИЕ ВАЛЕНТИНЫ НАСТИНОЙ «НА РАССТОЯНИИ СЕРДЦА» В КОНТЕКСТЕ СОЦИОКУЛЬТУРНЫХ И ЛИТЕРАТУРНЫХ ТРАДИЦИЙ

Гуменюк В. І.

В статье рассматривается мемуарное повествование крымской журналистки Валентины Настинной. Это произведение имеет преимущественно биографический, собственно документальный характер, но эти черты отнюдь не перечеркивают его эстетической привлекательности. Это первая, но при этом довольно удачная попытка автора в сфере художественной прозы, а предлагаемая статья – первый литературоведческий отзыв о ней.

В произведении на примере бытия рода автора представляется довольно широкая панорама общественно-политических, в частности военных событий на Волыни середины и второй половины XX века. На этом лаконично, но выразительно изображенном фоне более четко очерчивается история рождения героини, познания природного и социального окружения, осознания себя как самоценной личности.

Ключевые слова: мемуарно-биографическая проза, социокультурный и литературный контекст, образ рассказчика, способы наррации, художественная образность.

MEMOIR WORK “AT THE DISTANCE OF HEART” BY VALENTYNA NASTINA IN THE CONTEXT OF SOCIO-CULTURAL AND LITERARY TRADITIONS

Humeniuk V. I.

The article deals with the memoir story of the Crimean journalist Valentyna Nastina. The work is predominantly biographical, consequently documentary, but these features cancel its aesthetic appeal in no case. This is the first and, besides, rather successful author's attempt in the fiction branch and the following article is the first literary review of it.

Rather wide panorama of the social-political, including military events at Volyn in the middle and the second half of the XX century, is described in the story with the life of the narrator's family as an example. On this laconic, but expressively depicted background, the story of the character's birth, her cogniton of the natural and social environment and awareness herself as an adequate person, is described clearer. The main

*МЕМУАРНИЙ ТВИР ВАЛЕНТИНИ НАСТІНОЇ «НА ВІДСТАНІ СЕРЦЯ» В КОНТЕКСТІ
СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТА ЛІТЕРАТУРНИХ ТРАДИЦІЙ*

---

features of Valentyna Nastina's prose are the variety of colorful descriptions, predominantly landscapes, expressive recreation of the touching details of country life, eloquent portrait characteristics of the narrator's nearest and dearest, an ability to elevate a shaped specifics to the symbolic horizons, clear narrative sequence connected with easy composition and exposition.

Keywords: memoir-biographical prose, socio-cultural and literary context, narrator's image, narration's ways, artistic imagery.